

Західноєвропейською ренесансною свідомістю антична спадщина розглядалася як те зібрання моральних і політичних прикладів і зразків, на які треба було орієнтуватися людині. Ще в XV ст. відомий політичний діяч, дипломат та італійський гуманіст Франческо Гвіччардіні писав, що цитувати римлян на кожному кроці не потрібно, а римські зразки будуть дієвими тільки в конкретних історичних обставинах того чи іншого італійського міста. Тобто йшлося, власне, про історичний контекст і про історичне мислення. Така думка була актуальною і в час європейського Відродження, і в українській духовній культурі XVII–XVIII ст. Специфіка українського національного буття і виміри історичного часу накладали, без сумніву, помітний відбиток на характер творчості українських мислителів. Особливість української рецепції ідей ренесансного мислення полягала в поєднанні їх з релігійними та моральними імперативами візантійсько-руської православної культури.

В прикладному сенсі, – пише Н. Яковенко, поняття історичної свідомості пов'язують із властивою тій чи іншій добі манерою описувати минуле – через осмислення світоглядних засад, способом відбору фактів, стилістикою тощо [6, с. 35].

Таким чином, конструювання реальної картини українського життя є обов'язковою умовою розуміння тих процесів, які відбувалися в українській історії XVII–XVIII ст. і були специфічним чином відтворені в політичній думці ранньомодерної України. Сукупність уявлень про українське минуле, духовний і політичний досвід людини певної історичної епохи фокусуються в історичній пам'яті. Історична пам'ять має одну універсальну перевагу над достовірним знанням: у ній зберігаються імпульси і мотиви для збереження національної ідентичності й утвердження національної ідеї.

Історична свідомість виступає невід'ємною частиною буття українського етносу. Існуючи поряд з історичною пам'яттю і формуючись у певному соціокультурному просторі, вона відтворює минуле в більш строгих формах, несучи на собі відбиток соціальних, політичних інтересів та потреб.

Історична пам'ять, історична свідомість і сама історія є взаємозалежними і взаємообумовленими. У фокусі історичної пам'яті та свідомості постає українське минуле у вимірах часу, формуються уявлення і знання про українську реальність у різні історичні епохи і формуються бачення сучасної людини своєї історичної спадщини.

Погляд у минуле супроводжується розумінням сучасного й окресленням шляхів поступу в майбутнє. Тому цілком обґрунтовано постає зміна дослідницьких акцентів в історико-політичній науці. Вони не визначаються лише загальними схемами й зразками, що представлені в традиції, а обумовлюються тими історичними, культурними та політичними завданнями, що є пріоритетними в сучасному українському житті.

Ігнорування такої залежності приводить до кризи історичної свідомості, без чого неможливий подальший поступ. Обґрунтування й осмислення соціокультурного аспекту розвитку політичних процесів у сучасній історико-політичній науці набуває першорядної ваги. А це передбачає осмислення минулого у вимірах і контекстах культури і вивчення політичної думки ранньомодерної України в координатах культурного світу України.

Список використаних джерел

1. Могильницький Б. Г. Введение в методологию истории / Б. Г. Могильницький. – М.: Высш. школа, 1989. – 175 с.
2. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи / М. Попович. – К.: Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с.
3. Степин В. С. История и философия науки: Учебник для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук / В. С. Степин. – М.: Академический Проект; Трикста, 2011. – 423 с.
4. Тош Дж. Стремление к истине: как овладеть мастерством историка / Джон Тош; пер. с англ. М. Л. Коробочкина, ред. В. А. Русев. – М.: Весь Мир, 2000. – 294, [1] с.
5. Хейзинга Й. Homo Ludens. Статьи по истории культуры / Й. Хейзинга; пер. с голл. – М.: Прогресс-Традиция, 1997. – 416 с.
6. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. / Н. Яковенко. – Київ: Критика, 2002. – 416 с.

References

1. Mogilnitskiy B. G. Vvedenie v metodologiyu istorii / B. G. Mogilnitskiy. – M.: Vyssh. shkola, 1989. – 175 s.
2. Popovych M. Hryhorii Skovoroda: filosofii svobody / M. Popovych. – K.: Maisternia Biletskykh, 2007. – 256 s.
3. Stepin V. S. Istoriya i filosofiya nauki: Uchebnik dlya aspirantov i soiskateley uchenoy stepeni kandidata nauk / V. S. Stepin. – M.: Akademicheskii Proekt; Trikssta, 2011. – 423 s.
4. Tosh Dzh. Stremlenie k istine: kak ovladet masterstvom istorika / Dzhon Tosh; per. s angl. M. L. Korobochkina, red. V. A. Rusev. – M.: Ves Mir, 2000. – 294, [1] s.
5. Kheyzinga Y. Homo Ludens. Stati po istorii kultury / Y. Kheyzinga; per. s goll. – M.: Progress–Traditsiya, 1997. – 416 s.
6. Yakovenko N. Paralelnyi svit. Doslidzhennia z istorii uiavlenn ta idei v Ukraini XVI–XVII st. / N. Yakovenko. – Kyiv: Krytyka, 2002. – 416 s.

Gotsulyak V. M., candidate of political sciences, associate professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Political Science, Khmelnytsky National University (Ukraine, Khmelnytsky), gotsylak@ukr.net

Historical consciousness in the dimensions of the Ukrainian national existence of the XVII–XVIII centuries

The notion that characterizes the process of self-awareness by the society of its essence and provides the opportunity to reproduce and reconstruct human activity in time through meaningful reflection, is historical consciousness.

Under the historical consciousness is understood as inherent in society as a whole and the individual, a set of knowledge, ideas, views about his past and the past of mankind. In the historical consciousness of individuals, groups, communities, peoples, nations, ideas about their origins, important events of their history, the relation between national history and the history of other communities and humanity as a whole are formed and fixed. Historical consciousness also includes an assessment of the past in all its diversity by social, ethno-social groups of people.

Because of the formation of historical consciousness, the individual realizes his belonging to a certain community of people. Each human community has a complex of historical ideas about its origin, about the important events of the past, about prominent people in history. This historical tradition expresses belonging to the spiritual life of every people, is a way of expressing one's self.

Keywords: historical consciousness, early modern Ukraine, historical memory, historicism, political process.

* * *

УДК 324: 342.81(477)

Артішевський А. Е.,

аспірант кафедри політології та державного управління історичного факультету, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), edward_a@bigmir.net

Інституалізація політичної опозиції як базова основа демократизації політичної системи України

Доводиться необхідність інституціалізованих можливостей позапарламентської опозиції, досліджуються особливості та напрями інституціалізації

опозиції, розглядаються основні інституційні та не інституційні, внутрішні та зовнішні чинники делегітимації правлячих політичних режимів.

Ключові слова: позапарламентська опозиція, інституалізація, делегітимація, чинники делегітимації.

Важливим чинником забезпечення ефективності протестних рухів, формування політичної опозиції в напрямку демократизації політичної системи України є її інституалізація. У цьому контексті особливий інтерес викликає діяльність позапарламентської опозиції як організованого суб'єкта протидії нинішній владі й носія альтернативних шляхів розвитку. Однак політична опозиція в Україні напередодні та під час подій на Євромайдані послідовно втрачала свій авторитет і привабливість для громадян, а діяльність окремих опозиційних партій у регіонах країни, скоріше, вносила розкол, ніж сприяла єдності української нації.

Політична опозиція незалежно від статусу парламентська чи позапарламентська є важливою ознакою демократії, одним з ефективних інститутів громадянського суспільства [1, с. 19]. Подібний статус опозиції обумовлений такими ключовими функціями, як реалізація права громадянина на участь у процесі прийняття політичних рішень, забезпечення ротації політичної еліти, відстоювання інтересів соціальних груп.

Опозиція, як природна протидія владі, як її постійний суперник може призводити до певного напруження в політичному середовищі. Але загрозливих рис це напруження набуває лише в тому випадку, коли опозиція не має можливостей впливати на ситуацію в країні, не має формальних та інституціалізованих можливостей виражати та відстоювати свою думку, свої позиції та інтереси. Про таку опозицію можна сказати, що вона повністю перебуває поза межами владних взаємодій в країні, поза межами системи владних відносин. Відтак єдиною можливою, єдиною ефективною формою діяльності для неї залишаються позасистемні акції, спрямовані на дестабілізацію, дискредитацію та повалення існуючого режиму.

Тому питання шкідливості чи корисності опозиції залежить від умов її діяльності, що створені владою, залученості чи незалученості опозиції до системи владних відносин в країні. Опозиція – це потенційна завтрашня влада, а отже дуже важливо, яке місце вона займала в системі владних відносин країни, яким шляхом прийшла до влади. Оскільки згодом це відбивається і на самому характері влади, і на тому, наскільки легко і безболісно відбувається зміна влади. Проблема формування політичної опозиції, на нашу думку, і є однією з базових в процесі демократизації політичної системи України.

Політична опозиція має місце в системі владних відносин тоді, коли для її позицій характерним є те, що вона може мати владу без її актуалізації, без наявності її маніфестованих проявів. Натомість опозиційні групи, які потребують інтенсивних екстремальних форм діяльності, визначаються як такі, що не мають місця в системі владних відносин, або ж займають слабкі позиції, а ресурси влади з'являються в їх розпорядженні лише в процесі діяльності, тобто їх влада нерозривно пов'язана з її актуалізацією.

Можливості політичної опозиції в системі владних відносин визначаються та розрізняються у відповідності від наявності у її розпорядженні чотирьох основних типів

владних ресурсів: 1) потенціалу до влади; 2) влади як потенціалу, або потенціальної влади; 3) латентної влади; 4) безпосередньої актуалізації влади. Варто розрізняти належні опозиції «владні ресурси» та «можливості». Якщо владні ресурси є об'єктивними та структурними передумовами розвитку опозиції і формуються під впливом системних, інституційних та нормативних чинників, то можливості є суб'єктивними, формуються у відповідності до «внутрішніх якостей» опозиції [2, с. 195–202].

Попередній розвиток політичної опозиції в Україні відбувався завдяки зростанню її «потенціалу до влади». Тому головним напрямком розвитку політичної опозиції в Україні необхідно вважати збільшення її владних ресурсів.

Основними проблемами діяльності політичної опозиції в Україні є невідповідність її владної позиції та бази влади, а також поширеність «ілюзії» присутності опозиції в системі владних відносин України, яка формується через нерегламентоване і довільне надання окремим її представникам посад зі значними владними повноваженнями за одночасної відсутності відповідних владних ресурсів у опозиції як інституту. Невідповідністю владної позиції та бази влади, де позиція – це положення в системі владних відносин, а база влади – сукупність ресурсів та можливостей, що можуть бути використані в рамках даної позиції, можна пояснити тривалий період інертності та невдач політичної опозиції в Україні в боротьбі за розширення своїх повноважень. Специфікація результатів влади опозиції та перспектив її розвитку має відбуватися за двома критеріями: об'єкт та сфера, де об'єкт – це певний інститут, структура, державна агенція, а сфера – галузь її впливу. Перспективи розвитку політичної опозиції в Україні зосереджені, головним чином, у рамках розширення сфери застосування її влади [3, с. 350].

Опозиційна політична діяльність – це окрема форма реалізації політики. Ця форма характеризується наявністю технології опозиційної активності, яка виражається в системних проявах опозиції. Тобто, опозиційна діяльність – це своєрідний технологічний політичний процес, який слід розглядати поза проявами суб'єктивних факторів реалізації політики.

Для розвинутого громадянського суспільства, з певним політичним потенціалом населення, політично доцільною моделлю є скандинавська, яка базується на співпраці та взаємозв'язку між суб'єктами політичного процесу. Це пояснюється тим, що функціонування політичної опозиції в рамках цієї моделі забезпечує такі головні критерії громадянського суспільства як саморегулювання та самосвідомість.

Політичну опозицію в Україні необхідно у правовий спосіб інституціалізувати. Варто ухвалити відповідний закон про опозицію, що має врегулювати діяльність парламентської опозиції, чітко окреслити її права та обов'язки, механізми співпраці із владою.

Будувати стратегію роботи опозиції необхідно за європейськими стандартами відкритої, демократичної сили, яка орієнтується на культивування контреліти, стимуляції активності місцевих партійних організацій, адже у довгостроковій перспективі висока оцінка їх діяльності місцевими територіальними громадами є значно більш ефективним механізмом залучення

на свій бік виборців. Існування опозиції створює баланс у політичній системі та захищає режим влади не тільки від авторитарних проявів, але й від впливу суб'єктивних чинників в ухваленні політичних рішень урядом, парламентом та іншими владними інститутами. Політична опозиція є одним з детермінуючих громадських механізмів боротьби з корупцією та іншими зловживаннями влади [4, с. 407–410]. Напрямок розвитку політичної опозиції в Україні необхідно вважати врегульованим її правового статусу опозиції.

Політичні системи, незалежно від інституційної стабільності в них, в сучасних умовах розвитку політичного процесу змушені відчувати виклики не тільки з боку тих політичних акторів, з якими вони зв'язуються ідентичностями, але і з боку глобального порядку, конфігурація якого є досить еластичною. Особливо схильними даними викликам бувають порівняно молоді політичні системи.

У делегітимації правлячого режиму велика роль інституту опозиції. У деяких політичних систем влада досить спокійно ставиться до опозиції, що є легітимним політичним інститутом. Процеси зміни влади протікають в даних системах більш–менш безболісно існування опозиції, її право на діалог з владою на рівних давно сприймається як саме собою зрозуміле. Зокрема, у Великій Британії, політична партія, яка посідає друге місце за результатами кампанії з виборів до Палати Громад, офіційно отримує статус опозиційної партії. Особи опозиції можуть визначати досить колоритні політичні гравці, роль яких буває важко переоцінити. Тим самим, можна говорити про наявність особистісного виміру здатності опозиції виступати фрагментом делегітимації правлячих політичних режимів.

Чинники делегітимації правлячих політичних режимів класифікуються за ступенем їх належності до інститутів конкретної політичної системи і поділяються на інституційні та не інституційні чинники. Інституційні чинники політичної делегітимації беруть свій початок в особливих формах соціальних зв'язків, для яких характерна тривалість існування і певні умови здійснення взаємодій. Інституційні чинники як наслідок існування легітимних інститутів, що вміщують в себе комплекси загальноприйнятих норм і правил. Безумовно, в ряді ситуацій, право особливих соціальних інститутів на контроль політичного дискурсу може заперечуватися, приводячи до делегітимації політичного режиму, що спирається на колись визнаний інституційний набір. Інституційні чинники можуть мати культурні (традиція), географічні та соціологічні характеристики (місце народження, сусідство, земляцтво, кумівство [5, с. 179]. Соціологічні характеристики є такі, що створюють елемент самоідентифікації політичного гравця в перспективах політичної участі.

Інституційні фактори, з одного боку, сприяють легітимації політичних режимів, а з іншого боку, навпаки, ініціюють включення делегітимаційних механізмів. Підтверджуючи сказане вище, на прикладі такого інституту як армія. Армія могутній чинник делегітимації в багатьох країнах, що розвиваються. У деяких політичних системах, роль інституту армії є традиційно високою, що перетворює її в один з ключових акторів легітимації / делегітимації політичного режиму. На думку А. Глухова ймовірність дестабілізації політичної

системи «особливо висока в тих країнах, де існує стійка традиція військових переворотів» [6, с. 80]. Військові перевороти трапляються тоді, коли армійські соціальні кола не задоволені своїм становищем, а їх ресурсів досить для того, щоб виступити механізмом делегітимації. Домінуюче соціальне розшарування в армії, загострюється асиметрією в доходах, виступає генератором делегітимації.

Вищі чини усвідомлюють, що вони є певними гарантами порядку і справедливості. Криза правлячого режиму позначається на стані справ в армії, що направляє фокус відповідальності на вищі армійські чини. Намагаючись звільнитися від відповідальності за стан справ, вищі армійські чини можуть перекласти вину на сам правлячий режим, виступивши при цьому фактором його делегітимації. Фактором делегітимації виступають не тільки вищі військові чини. «Переконання в нелегітимності і нестабільності режиму нерідко поширюється і на солдатів, сержантів, молодших офіцерів. Проте, військовим часто не вистачає знань і дипломатичності для досягнення відносної стабілізації. При здійсненні влади представниками військової еліти може бути властива «безпеліційна, авторитарність в ухваленні рішень, відчуття власної безкарності і невідповідності населенню» [7, с. 88].

Констатуючи різницю між власним економічним становищем і можливостями вищих армійських кіл в полі економічних свобод, а також відчувачи їх моральний розклад, молодші офіцери і солдати можуть цілком виступити на стороні політичних сил, які намагаються змінити правлячий режим. Перебуваючи в ситуації, коли у населення існують дуже високі очікування щодо реформаторських здібностей нової влади, яка змінила стару, військові політичні кола часто бувають нездатні створювати грамотні політичні рішення, що, в свою чергу, позначається на їх легітимності/делегітимації.

На думку А. Улуяна основними причинами делегітимації політичної влади в Греції стали кризові моменти в розвитку грецького суспільства і процеси в збройних силах країни. Військові, що були протягом усього існування новогрецької держави одним з найважливіших шарів суспільства, відчували послаблення своєї позиції. Зміни що почалися в соціально–політичній структурі Греції лише сприяли визріванню невдоволення соціально–економічним становищем» [8, с. 153]. Про те, що грецька армія традиційно є ключовим фрагментом процесів делегітимації свідчить той факт, що в країні сталося 11 військових переворотів.

Легітимність/делегітимація деяких політичних режимів прямо пов'язана з ефективністю дій армії, пов'язана із здатністю відстояти національні інтереси в збройній боротьбі із зовнішнім ворогом. Легітимація правлячого режиму матиме шанси на здійснення, якщо інститут армії ефективно реалізовуватиме покладені на нього функції. Проте, ефективність делегітимації правлячих режимів, багато в чому, обумовлена відмовою армії в застосуванні сили проти опозиції.

«Кольорові» революції в Україні були ненасильницькими. Численні апеляції лідерів майдану під час «помаранчевої» революції, адресовані інституту армії, закликали солдатів і офіцерів не втручатися в електоральний процес, відмовитися від фальсифікації виборів, а також не застосовувати проти опозиції силу [9].

Гарантувати безпеку правлячого режиму армія в багатьох випадках здатна лише до певної пори. Якщо припустити, що армія в ключовий момент історії раптом усвідомлює, що захищати їй доведеться дискредитовану корупцією та іншими факторами владу виконувати накази генералів, котрі перетворилися на апологетів правлячого режиму, існують всі шанси на те, що армія не відреагує на подібні виклики адекватно вимогам влади.

В даному контексті, вибудовується досить чітка залежність ефективності дій армії від її зв'язку з різними неформальними інститутами, здатними надавати на неї вирішальний вплив. На думку С. Кара-Мурза «армія і поліція, які потрапляють під тінювий контроль цих сил (неважливо, з яких причин через корупцію, страх або з ідейних міркувань), самі стають одним з головних джерел небезпеки для держави» [10, с. 41].

Неінституціональними факторами делегітимації політичного режиму в розглянутих нами вище прикладах, можуть бути економічна криза, нездатність політичних еліт забезпечити ефективність в управлінні, персональні якості політичного лідера, екологічні проблеми. За кожним суб'єктивним чинником неінституціонального характеру делегітимації політичної влади, стоїть ексклюзивна проблема. Фактори делегітимації політичних режимів можуть класифікуватися залежно від дислокації делегітимаційних механізмів. Визначальним критерієм класифікації є приналежність механізмів делегітимації до конкретної політичної системи. Процес делегітимації політичного режиму може ініціюватися в самій політичній системі. Також запуск делегітимаційних процесів може здійснюватися із-за меж політичної системи.

Механізми, які породжують делегітимацію і керують її процесами невідконтрольні політичній системі, у зв'язку з цим варто розрізняти внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні) фактори делегітимації політичних режимів. Проблема, що здатна породити і активізувати механізми делегітимації характеризує конкретну політичну кризу, що відбувається всередині конкретної політичної системи.

Внутрішні чинники, що призводять до делегітимації правлячого політичного режиму: криза легітимності, криза владних інститутів, криза системи правління, фактори політичної дискримінації, що характеризують політичні явища.

Тут ми маємо місце, де розглядається кореляція політичної участі і легітимності політичного режиму. «Почуття, того що є можливість участі в політиці, збільшує легітимність системи і веде до політичної стабільності». Здатність внутрішніх чинників делегітимації правлячого політичного режиму породжувати, а також наповнювати реальним змістом політичні практики, залежить від конфігурації політичної системи, від її схильності до локалізації і нейтралізації викликів делегітимації, що виникають всередині неї і відтворюють проблему артикульованих протиріч.

Зовнішні чинники делегітимації політичних режимів підтверджуються існуванням феномена зовнішньої політики як такої. Кожна політична система оточена іншими політичними системами і має як пряму, так і непряму участь в політичних процесах, що протікають в них.

Зовнішні чинники делегітимації політичних режимів, як правило, є результатом політтворчості інших дискурсів, які стосовно, зазнають на собі їх вплив.

Практично кожна політична система являє собою поле для акторів з боку, даючи їм можливість залишити в політичному тексті сліди власних стратегій. Заходи, що вживаються ними це спроби впливу на створення політичних концепцій в конкретних політичних ситуаціях, каталізують розвиток делегітимаційного сценарію. Особливо явно це простежується в умовах політичних криз.

Привнесення в політичний текст компонентів, які репрезентуються аудиторією і декодуються в обумовленому політичному сенсі, викликає маніфестацію політичних дій, спрямованих на зміну політичного режиму.

Таким чином, інституалізація політичної опозиції виконує важливі соціальні функції: з одного боку, вона сприяє підвищенню ефективності рухів протесту, з іншого – каналізує протестні настрої, робить їх керованими й передбачуваними. Інституційну структуру ненасильницьких протестів в Україні складають сукупність формалізованих та неформалізованих інституцій, серед яких важливе місце займає опозиція, політичні партії, громадські об'єднання й рухи, а також органи самоорганізації населення та ініціативи.

Список використаних джерел

1. Бортніков В. І., Байрак С. О. Змістовні характеристики інституційної структури громадянського суспільства / V Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – С. 19–29.
2. Христюк Т. А. «Політична опозиція». Зміст, характеристика та історична еволюція / Т. А. Христюк // Політологічний вісник. – 2003. – №13. – С. 195–202.
3. Артшівський А. Е. Позапарламентська опозиція в умовах системного конфлікту / Збірник наукових праць «Гілея»: науковий збірник. – Київ, 2017. – Вип. 122 (№7). – С. 348–352.
4. Артшівський А. Е. Корупція в органах державної влади як чинник делегітимації політичної влади / Збірник наукових праць «Гілея»: науковий збірник. – Київ, 2018. – Вип. 130 (№3). – С. 407–410.
5. Савицький К. І. Генезис політичної опозиції: з українського та зарубіжного досвіду / К. І. Савицький // Політична опозиція: теорія та історія, світовий досвід та українська практика. – К.: ТЕТ, 1996. – 347 с.
6. Глухов А. В. Политические процессы и политические процедуры. – Воронеж, 2000. – 250 с.
7. Другов А. Ю. Общество и власть в современной Индонезии // Восток. – 2004. – 180 с.
8. Улуян А. А. Политическая история Греции. – М., 2004. – 240 с.
9. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.tymoshenko.com.ua/rus/news/first/1310/>.
10. Кара-Мурза С. Г. Экспорт революций. Ющенко, Саакашвили. – М., 2005. – 150 с.

References

1. Bortnikov V. I., Bajrak S. O. Zmistrovni harakterystyky instyucijnoji struktury gromadjans'kogo suspil'stva / V vseukrai'ns'ki politologichni chytannja imeni profesora Bogdana Jarosha: zb. nauk. pr. / za zag. red. V. I. Bortnikova, Ja. B. Jarosha. – Luc'k: Vezha-Druk, 2016. – S. 19–29.
2. Hrystjuk T. A. «Politychna opozycja». Zmist, harakterystyka ta istorychna evolvucija / T. A. Hrystjuk // Politologichnyj visnyk. – 2003. – №13. – S. 195–202.
3. Artishevs'kyj A. E. Pozaparlaments'ka opozycja v umovah systemnogo konfliktu / Zbirnyk naukovykh prac' «Gileja»: naukovyj zbirnyk. – Kyi'v, 2017. – Vyp. 122 (№7). – S. 348–352.

4. Artishevs'kyj A. E. Korupcija v organah derzhavnoi' vlady jak chynnyk delegitimacii' politychnoi' vlady / Zbirnyk naukovykh prac' «Gileja»: naukovyj zbirnyk. – Kyj'v, 2018. – Vyp.130 (№3). – S.407–410.
5. Savyc'kyj K. I. Genezys politychnoi' opozycji': z ukrai'ns'kogo ta zarubizhnogo dosvidu / K. I. Savyc'kyj // Politychna opozycja: teorija ta istorija, svitovoy dosvid ta ukrai'ns'ka praktyka. – K.: TET, 1996. – 347 s.
6. Gluhov A. V. Politicheskie processy i politicheskie procedury. – Voronezh, 2000. – 250 s.
7. Drugov A. Ju. Obshhestvo i vlast' v sovremennoj Indonezii // Vostok. – 2004. – 180 s.
8. Ulunjan A. A. Politicheskaja istorija Grecii. – M., 2004. – 240 s.
9. Elektronnyj resurs. – Rezhym dostupu: <http://www.tymoshenko.com.ua/rus/news/first/1310/>.
10. Kara–Murza S. G. Jekspert revoljucij. Jushhenko, Saakashvili. – M., 2005. – 150 s.

Artishevsky A. E., post-graduate student of the Department of Political Science and Public Administration of the Faculty of History, Lesia Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), edward_a@bigmir.net

Institutionalization of political opposition as the basis of democratization of the political system of Ukraine

The article reveals the necessity of the institutionalized possibilities of the extra-parliamentary opposition, examines the peculiarities and directions of institutionalization of the opposition, examines the main institutional and non-institutional, internal and external factors of the delegitimization of the ruling political regimes.

Keywords: extra-parliamentary opposition, institutionalization, delegitimization, factors of delegitimization.

* * *

УДК 323.22«2014/2017»

Войтенко Ю. М.,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри політології, ДВНЗ «Переяслав–
Хмельницький державний педагогічний
університет імені Г. Сковороди»
(Україна, Переяслав–Хмельницький),
Polistnicht@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР (2014–2017 РР.)

Здійснюється огляд динаміки процесу антикорупційної політики в Україні через призму інституційної та функціональної сфери діяльності. Період охоплює з приходом нової (пост революційної) влади в Україні у 2014 році і по останні дані показників виміру боротьби з корупцією. Простежується кореляція між видатками на новостворені антикорупційні органи та «індексом сприйняття корупції» за даними Transparency International.

Ключові слова: корупція, антикорупційні органи, інституції, держава, рейтинг, закон, прокуратура, суд, уряд, бали, місце.

Корупція є однією з найбільших проблем в Україні. Так, за даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи», на першому місці знаходиться корупція з показником 44% (що це є найбільш серйозна проблема в Україні), а ще 36% вважають корупцію досить серйозною [16].

Метою статті є визначити динаміку показнику стану корупції в Україні за останні чотири роки правління нової влади, а також охарактеризувати головні функції новостворених антикорупційних органів і результати їх діяльності.

Поняття «корупція» чітко визначено Законом України «Про запобігання корупції». Так, згідно закону корупція це: «використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з

метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [3]. Також у даному законі міститься поняття «корупційне правопорушення»: це «діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно–правову відповідальність» [3].

Свідченням того, що корупція є однією з головних проблем в Україні є ще і результати її міжнародних вимірів. Так, міжнародна неурядова організація Transparency International моніторить стан справ корупції у більшості країн світу, у тому числі і в Україні. Згідно даного моніторингу, у 2014 році Україна отримала 26 балів зі 100 можливих і зайняла 142 місце зі 175 позицій (країн) [8]. Внаслідок таких невтішних результатів моніторингу стану корупції, у 2014 році Transparency International Україна закликала Уряд, парламент та президента зробити п'ять негайних кроків: належним чином запустити роботу нових антикорупційних органів, ухваливши правки до антикорупційних законів та передбачивши необхідні ресурси на створення інституцій та добір кваліфікованих кадрів; невідкладно ухвалити розроблене експертами законодавство про повну прозорість фінансів політичних партій та виборчих кампаній; на основі прийнятої Антикорупційної стратегії України розробити деталізований план дій Уряду у сфері протидії корупції, до виконання якого залучити широку громадськість та медіа; забезпечити реальне розкриття даних державних реєстрів, передусім, реєстру нерухомості та земельного кадастру; розпочати регулярні перевірки публічних службовців на добросесність, в тому числі через співставлення їх стилю життя із задекларованими майном і статками [8].

Наступного року влада в Україні все ж таки дослухалась до деяких порад цієї та інших організації і ухвалила інституційні та законодавчі зміни у цьому напрямку. Так, головними антикорупційними інституціями, котрі мали здійснювати боротьбу з корупцією в Україні мали стати: Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), Національне агентство з запобігання корупції (далі – НАЗК), Вищий антикорупційний суд (далі – ВАС).

Так, НАБУ було утворене Президентом України 16 квітня 2015 року на чолі з директором Артемом Ситником [18].

Згідно з Законом України «Про Національне антикорупційне бюро», НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Національне бюро утворюється Президентом України відповідно до цього та інших законів України (стаття 1) [4].